

Ignacy Daszyński, *Pamiętniki*, część 1–2, wstęp i oprac. Kamil Piskała, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2017, ss. 430 i 453.

Urodzony w 1866 r. w „sienkiewiczowskim” Zbarażu uczestnik polskiej młodzieżowej patriotycznej konspiracji w Galicji; publicysta prowincjonalnej prasy; student Uniwersytetu Jagiellońskiego (relegowany za udział w manifestacjach młodych akademików) i Uniwersytetu Lwowskiego w zaborze austriackim; w 1892 r. współtwórca i jeden z liderów Socjalno-Demokratycznej Partii w Galicji (przemianowanej w latach 1897–1899 na Polską Partię Socjal-Demokratyczną Galicji i Śląska); redaktor polskich socjalistycznych periodyków w zaborze austriackim; przywódca polskich socjalistów w wiedeńskiej Radzie Państwa; radny Krakowa; w latach Wielkiej Wojny działacz aktywistycznego Naczelnego Komitetu Narodowego; w listopadzie 1918 r. premier radykalnego Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w Lublinie; w Drugiej Rzeczypospolitej m.in. przywódca zjednoczonej Polskiej Partii Socjalistycznej, lider jej parlamentarnej reprezentacji w kolejnych parlamentach, Marszałek Sejmu, wicepremier i członek Rady Obrony Państwa; admirał, a po przewrocie majowym 1926 r. i zaprowadzeniu w Polsce rządów autorytarnych zdeklarowany przeciwnik Józefa Piłsudskiego i patron parlamentarnej opozycji (w jego pogrzebie w 1936 r. wzięły jednak zgodnie udział tysiące żałobników ze zwalczających się zazwyczaj zaciekłe obozów politycznych, oddając ponad podziałami cześć wielkości i zasługom postaci). To tylko najważniejsze z publicznych ról, jakie przyszło odegrać w najnowszych dziejach Polski Ignacemu Daszyńskiemu.

Ten wybitny polityk był również utalentowanym i pracowitym kronikarzem, świadomym wagi pisanego świadectwa o własnej działalności i dramatycznych, lecz barwnych czasach, w których przyszło mu żyć i działać, czego dowodzi wznowiony drukiem po dziewięciu dekadach dwutomowy pamiętnik. Jego pierwsze wydanie ujrzało światło dzienne w latach 1925–1926. Obecne zostało

opracowane i opatrzone wstępem przez historyka młodego, lecz znanego już z opublikowanych wartościowych pozycji, pracownika Katedry Historii Polski Najnowszej Uniwersytetu Łódzkiego, dra Kamila Piskałę – badaczka dziejów myśli i ruchu socjalistycznego w Polsce i Europie¹. Wydawnictwo zostało wydane nakładem Muzeum Historii Polski.

Pamiętniki I. Daszyńskiego obejmują lata 1866–1921 (w tym część pierwsza okres 1866–1907, druga – 1908–1918). Tekst podzielony został przez Autora na rozdziały, zbudowane z podrozdziałów. W części pierwszej I. Daszyński zawarł wspomnienia związane z dzieciństwem; udziałem w pierwszych młodzieżowych „spiskach”; latami studenckimi w polskich uczelniach w Galicji i na zachodzie Europy w Szwajcarii; kształtowaniem się jego światopoglądu, ideowym akcesem do ruchu socjalistycznego i represjami, jakich doświadczył jako niepokorny młody socjalista i „wolnomyśliciel”; udziałem w wydawaniu lewicowej prasy oraz zakładaniu i przekształcaniu pierwszych organizacji o charakterze socjaldemokratycznym w zaborze austriackim; uczestnictwem w wyborach do wiedeńskiej Rady Państwa i lokalnych rad miejskich; pracami parlamentarnymi i w Radzie miasta Krakowa; wreszcie działalnością socjalistyczną.

Obok relacji z wydarzeń i procesów, w jakich przyszło uczestniczyć I. Daszyńskiemu, pamiętnik przynosi w tej części również jego refleksje dotyczące zagadnień politycznych, społecznych i gospodarczych, odnoszące się zarówno do Galicji i państwa austro-węgierskiego czy ziem polskich, jak i Europy oraz świata.

W drugiej części *Pamiętników*, obejmujących ostatnie lata pokoju przed wybuchem I wojny światowej, lider polskiego ruchu socjalistycznego zawarł wspomnienia poświadczające dużą dynamikę zmian w sytuacji politycznej w Galicji (i w całej monarchii habsburskiej), na ziemiach polskich pozostałych zaborów, a także na arenie międzynarodowej. We fragmentach *Pamiętników* odnoszących się do okresu I wojny światowej uwaga ich Autora skupia się na zagadnieniach dotyczących „sprawy polskiej” i jej losów w latach światowego konfliktu, związanych przede wszystkim z poczynania-

¹ Por. m.in.: K. Piskała, *Mieczysław Niedziałkowski – początki politycznej działalności i kształtowanie światopoglądu (1893–1918)*, Warszawa 2014; *Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej*, red. K. Piskała, W. Marzec, Warszawa 2013; J. Strzelecki, *Żywe konflikty. Wybór pism*, wybór i red. nauk. K. Piskała, wstęp A. Mencwel, Warszawa 2016; *Leksykon Piłsudczykowski*, t. I (*Słownik biograficzny A–Ł*), red. K. Dziuda, K. Piskała, J. Szlachetko, Gdańsk 2015.

mi polskiej irredenty galicyjskiej i środowisk aktywistycznych, ale niekiedy wkraczających również w wielką politykę międzynarodową.

Podobnie, tak jak w pierwszej części *Pamiętników*, I. Daszyński – skrupulatnie relacjonując wydarzenia, których był uczestnikiem i świadkiem – nie stroni również od dzielenia się z Czytelnikiem szerszą, a zarazem bardziej pogłębioną refleksją polityczną, odnoszącą się zarówno do sytuacji na ziemiach polskich i perspektyw „sprawy polskiej”, jak i zmian zachodzących na frontach Wielkiej Wojny i w międzynarodowym układzie sił w Europie.

Niewątpliwymi atutami wspomnień I. Daszyńskiego są: zaproponowana w oryginale przez samego Autora ich logiczna, przejrzysta konstrukcja, wydatnie ułatwiająca lekturę; dynamiczna i przykuwająca uwagę Czytelnika narracja, w której opisy faktów i procesów historycznych sąsiadują z interesująco uargumentowanymi autorskimi opiniami i ocenami; wreszcie przymioty I. Daszyńskiego jako skrupulatnego kronikarza, a zarazem spostrzegawczego, inteligentnego obserwatora zjawisk – tych, w których miał swój udział, i tych, wobec których był zmuszony przyjąć postawę biernego świadka.

Znaczenie i wartość lektury omawianych wspomnień zarówno dla zawodowego historyka, członka cechowego bractwa spod znaku Klio, jak i pasjonata-amatora najnowszych dziejów Polski i Starego Kontynentu wynika również z kompetencji ich Autora. *Pamiętniki* Ignacego Daszyńskiego – konspiratora, później przywódcy polskiego ruchu socjalistycznego, doświadczonego parlamentarzysty, wreszcie premiera „rządu lubelskiego”, nie tylko widza, świadka i obserwatora, ale przede wszystkim jednego z pierwszoplanowych aktorów (a niekiedy i scenarzystów) wielkiego historycznego dramatu, dla którego sceną stały się ziemie polskie schyłku XIX wieku i pierwszej połowy XX stulecia – są bowiem dla badacza epoki nieocenionym źródłem wiedzy.

Podkreślić należy ponadto, że – mimo iż Daszyński wspomnienia spisywał w jesieni życia, tj. w połowie lat dwudziestych minionego wieku – pamięć dopisywała wówczas naszemu bohaterowi znakomicie. Dowodem umysłowej kondycji wówczas już seniora polskiego ruchu socjalistycznego jest bogactwo zawartych w relacji faktów, niezwykle szczegółowy niekiedy charakter relacji, wreszcie – trafność prezentowanych ocen i refleksji.

Warto wreszcie zwrócić uwagę na staranne opracowanie omawianego wydawnictwa. Kamil Piskała poprzedził *Pamiętniki* obszernym wstępem, przybliżającym Czytelnikowi zarówno postać, działalność

i poglądy I. Daszyńskiego na tle epoki, jak i prezentującym okoliczności powstania oraz charakter wspomnień przywódcy polskiego socjalizmu. Zamieścił również notę edytorską wyjaśniającą metody, jakie zastosował w trakcie przygotowania źródła do druku. Tekst *Pamiętników* został przez łódzkiego historyka opatrzony licznymi, czytelnie i w sposób wyczerpujący sporządzonymi przypisami, które precyzują i wyjaśniają przedstawiane przez I. Daszyńskiego fakty i oceny. Ponadto publikacja została wzbogacona przez dołączenie nielicznych co prawda, lecz bardzo interesujących ilustracji z epoki (których spisy zostały zamieszczone na końcu każdej z dwóch części wydawnictwa). W drugiej części znajduje się również indeks osób, występujących na kartach omawianej pozycji.

Godzi się dodać, że *Pamiętniki* I. Daszyńskiego w opracowaniu K. Piskały – oparte na wydawnictwach: I. Daszyński, *Pamiętniki*, t. I, Związek Robotniczych Stowarzyszeń Spółdzielczych „Proletariat”, Kraków 1925 oraz I. Daszyński, *Pamiętniki*, t. II, Drukarnia Ludowa, Kraków 1926 – ukazały się w serii *100-lecie niepodległości*. W ramach tego przedsięwzięcia publikowane są dawno niewznawiane lub nigdy niewydane źródła – wspomnienia, dzienniki, pamiętniki – autorstwa czołowych postaci życia politycznego i publicznego Drugiej Rzeczypospolitej.

PRZEMYSŁAW WAINGERTNER
UNIwersytet Łódzki*

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Polski Najnowszej, e-mail: wajn@op.pl.